

artery wall is almost the same in calves of both groups. The diameter of microcirculatory vessels in calves varies unevenly. The intensity of the blood supply of rudimentary bone organs in calves of medium morph functional status is somewhat lower, which may be one of the reasons for the violation of their growth and development in the prenatal period of ontogenesis.

Keywords: *arteries, veins, microcirculatory vessels, diameter, caliber, wall thickness, bone and cartilaginous tissue, bone marrow, vertebral and thoracic part of the final rib, calves*

УДК 636.09.008(091)(477.44)

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ СЛУЖБИ НА ВІННИЧЧИНІ

М. М. СТЕГНЕЙ, кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри анатомії, гістології і патоморфології тварин ім. акад. В. Г. Касьяненка

**Національний університет біоресурсів і природокористування
України**

E-mail: anatomiamm@ukr.net

Анотація. Наприкінці XIX ст. у Вінницькій губернії працювало всього 14 ветеринарних лікарів: два губернських – старший і молодший та 12 повітових. Крім них ветеринарною справою займалися 270 коновалів, які відносилися до ремісників. У 1894 році кількість ветеринарних лікарів зменшилась до 10, натомість з'являються посади ветеринарних фельдшерів в кількості 16 осіб. Незначна кількість ветеринарного персоналу не могла здійснювати повноцінне ветеринарне обслуговування населення і ветеринарно-санітарний нагляд у губернії. Хоча одним із пріоритетів діяльності ветеринарних лікарів губернії було покращення ветеринарно-санітарного нагляду, у зв'язку з чим було заборонено подвірний забій худоби і організовано в повітових центрах та містечках централізовані бойні.

18 листопада 1913 року у місті Вінниця відбулася перша губернська ветеринарна нарада, до складу якої входили, в тому числі, губернський ветеринарний інспектор і бактеріолог губернського земства, на якій було вирішено питання діяльності повітових ветеринарних організацій та розвиток земської ветеринарної справи у губернії.

У 1934 році Вінницьким обласним виконавчим комітетом видано ряд постанов про організацію ветеринарної справи Вінниччини, яка регламентувала всебічний розвиток ветеринарної медицини в регіоні.

Ключові слова: *Вінниччина, ветеринарна медицина, ветеринарний лікар, ветеринарно-санітарна діяльність*

Актуальність. Вінницька область розташована в лісостеповій смузі правобережжя України. Через її територію проходить Волино-Подільська височина та Придніпровська гряда.

Історія Вінницької області, розташованої на одному плато з Галичиною, Волинню і Київщиною, як і всього Поділля, тісно пов'язана з історією цих країв, і тому, знайомлячись з історією ветеринарної медицини Вінниччини, правильно збагнути її розвиток можна лише в нерозривному зв'язку з історією цих територій.

Друга половина XIX ст. характеризується значним суспільно-економічним і політичним зрушенням, зумовленим ростом капіталістичних відносин. Слідом за скасуванням в 1861 році кріпосного права були проведені реформи в галузі управління, судів, військової справи тощо. 19 лютого 1862 року на Поділлі введено адміністративно-територіальний поділ повітів на волості. Волость об'єднувала кілька сільських громад. У 1864 році затверджується положення про земські установи, в коло функцій яких входила і ветеринарна справа.

Мета дослідження – дослідити питання організації і діяльності ветеринарних лікарів Вінниччини, вивчити їх внесок у розвиток ветеринарно-санітарної діяльності Вінниччини.

Матеріали та методи дослідження. За проведення досліджень використано хронологічний, системний та аналітичний методи. Використано матеріал Вінницького державного обласного архіву, архівні справи кафедри анатомії, гістології і патоморфології тварин імені акадміка В. Г. Касьяненка Національного університету біоресурсів і природокористування України та видання періодичної преси.

Результати дослідження та їх обговорення. У 1886 році у Вінницькій губернії працювало всього 14 ветеринарних лікарів: два губернських – старший і молодший та 12 повітових. Крім них ветеринарною справою займалися 270 коновалів, які відносилися до ремісників. У 1894 році кількість ветеринарних лікарів зменшилася до 10, натомість з'являються посади фельдшерів у кількості 16 осіб. Така кількість ветеринарного персоналу не могла здійснювати повноцінний ветеринарно-санітарний нагляд і ветеринарне обслуговування у губернії. Через те майже до кінця XIX ст. нагляд за м'ясом, молоком, рибою і продуктами здійснювали медичні лікарі і поліція. Лише у 1899 році на основі циркуляра Міністерства внутрішніх справ (від 01.06.1899 р. за № 340) медичних лікарів було звільнено від виконання обов'язків щодо ветеринарної частини, оскільки чисельність ветеринарного персоналу дозволяла виконувати їх обов'язки [1].

З метою покращення ветеринарно-санітарного нагляду у губернії в 1900 році було заборонено подвірний забій худоби і організовано в повітових центрах та містечках централізовані бойні. Такі бойні були організовані у Вінниці, Літині, Піщанці, Хмільнику, Яришеві, Гайсині, Ямполі тощо. Це були примітивні, в більшості дерев'яні споруди, що не відповідали санітарним вимогам, де огляд тварин перед забоєм не завжди проводили. Так, на Вінницькій міській бойні в с. Срижавка

передзабійний огляд тварин проводив міський ветеринарно-санітарний лікар, а у 1902 році Вінницька міська дума скасувала посаду міського ветеринарно-санітарного лікаря і його обов'язки було покладено на повітового ветеринарного лікаря [2].

Рядом циркулярів Міністерства внутрішніх справ (циркуляри від 13 жовтня 1887 року, 19 квітня та 1 травня 1899 року, 14 червня 1900 року, 19 червня та 24 серпня 1902 року) ветеринарних працівників зобов'язали проводити не лише передзабійний огляд тварин, але й здійснювати нагляд за м'ясом та іншими продуктами забою, що надходили у продаж, але ці положення не завжди виконувалися на місцях. Спеціальний персонал боєнь, що здійснював огляд м'ясних продуктів, був лише у Вінниці, Гайсині і Тульчині. У Вінниці, крім того, працювали дві мікроскопічні станції, де проводили дослідження туш привізних свиней і туш свиней з місцевої бойні на трихінельоз [3, 4].

15–18 листопада 1913 року у місті Вінниця відбулася перша губернська ветеринарна нарада, до складу якої входили в тому числі губернський ветеринарний інспектор і бактеріолог губернського земства, на якому було вирішено питання діяльності повітових ветеринарних організацій, розвиток земської ветеринарної справи у губернії тощо.

У березні 1917 р. створено Українську Центральну Раду, головою якої обрано М. Грушевського. У зв'язку з цим створено тимчасове правління Міністерства внутрішніх справ, у розпорядженні якого знаходилося ветеринарне управління. Пізніше тимчасове правління передало весь правлінський ветеринарний нагляд у розпорядження губернських земств і міських самоуправ, які виділялися у самостійні земські одиниці. Водночас правлінські ветеринарні лікарі, що відповідали за ветеринарний нагляд, вивезення тварин і сирих тваринних продуктів за кордон, залишалися у розпорядженні Міністерства внутрішніх справ, тобто дії ветеринарних лікарів, які мали загальнодержавне значення, залишилися під керівництвом і чітким контролем держави.

7 листопада 1917 р. відбулося засідання Центральної Ради, на якому М. Грушевський проголосив утворення Української Народної Республіки. 30 листопада 1917 року у м. Києві проходив I Всеукраїнський з'їзд ветеринарних лікарів [5]. На з'їзді приймалася ухвала про необхідність створення Ветеринарної управи Української Народної Республіки як самостійної організації незалежної держави. Ветеринарна управа була консультативним органом і керувалася постановами Української ветеринарної ради, до складу якої входили делегати від губернських ветеринарних з'їздів та ветеринарного відділу при Генеральному секретаріаті по військових справах.

В обов'язки Української ветеринарної ради та управи входило:

- – консультація і представництво потреб ветеринарії Української Народної Республіки;
- – вироблення плану ветеринарної організації в Україні;
- – об'єднання ветеринарної праці громадських установ;
- – створення ветеринарно-санітарного законодавства в Україні.

Першим Всеукраїнським ветеринарним з'їздом ухвалено всебічний розвиток ветеринарії на Україні, а відтак і на Київщині. На з'їзді піднімалося питання про організацію громадської ветеринарії, і особливо – створення ветеринарних ділень повітовими та волосними народними управами. Бюджет земських ветеринарно-бактеріологічних лабораторій значно збільшився [6].

У червні 1923 року на засіданні комісії, організованій Губернським земським управлінням з питань упорядкування різничої справи, було закрито Вінницьку міську бойню, яка не відповідала своєму призначенню.

У 1926–1927 роках на Вінниччині нараховувалося 23 бойні, 9 з яких спеціалізувалися на забої свиней (Стрижавка, Юзвин, Калинівка, Хмільник, Піків, Янів). Забій худоби зосередили на забійному пункті с. П'ятничани, організованого за всіма вимогами того часу, а у 1932 році в м. Вінниця споруджено один із найбільших в Україні м'ясокомбінат.

На початку 40-х років ХХ ст. на території Вінниччини відбувалось укрупнення тваринницьких господарств. Лише у 1931 році у приміській смузі Вінниці організовано 37 свиноферм, де нараховувалося 1648 голів маточного поголів'я, 5 молочнотоварних ферм та 8 птахофабрик.

Створення великих ферм, концентрація поголів'я тварин сприяла виникненню і розповсюдженню масових захворювань, що викликало необхідність збільшення чисельності ветеринарних лікарів і розширення ветеринарної мережі. Так, за рахунок місцевого бюджету лише у Вінниці та Тульчині введено посади лікарів-епізоотологів з хвороб птиці.

У 1931 році в м. Тульчин створено Міжрайонну ветеринарно-бактеріологічну лабораторію, а в м. Вінниця на базі Ветеринарно-бактеріологічного інституту створено Вінницьку обласну ветеринарно-бактеріологічну лабораторію. Наявність таких лабораторій започаткувала масштабну роботу з лабораторної діагностики інфекційних захворювань тварин [6]. На підставі введення в дію обласного територіального поділу в Україні 23 лютого 1932 року створено Вінницьку область до якої увійшли 29 районів сучасних Вінницької, Хмельницької і частково Житомирської областей. З утворенням Вінницької області було створено і відповідні обласні органи управління, в тому числі обласний земельний відділ, а в його складі – ветеринарне управління.

У березні 1934 року у Вінниці відбувся обласний зліт тваринників, де крім питання покращення тваринництва у регіоні розглядалося питання поліпшення ветеринарного обслуговування тварин. Так, на підставі рішення Обласного з'їзду тваринників, Вінницьким обласним виконавчим комітетом видано ряд постанов, зокрема постанова від 4 березня 1934 р. № 170/1322 «Про організацію ветеринарної справи», яка регламентувала всебічний розвиток ветеринарної медицини в регіоні. Введено в дію план регулювання ветеринарних заходів, контроль за проведенням ветеринарно-санітарних заходів на підприємствах, керівництво ветеринарно-санітарними установами та лабораторіями, ветеринарну статистику постачання ветеринарних препаратів та розподіл ветеринарних кадрів.

Проте, незважаючи на підтримку ветеринарної служби Вінниччини державою, особливо щодо постачання ветеринарних препаратів, лише в 1939 році почала діяти новостворена обласна контора «Зооветпостачторг», яка відкрила перші дві ветеринарні аптеки в Вінниці та Жмеринці.

Висновки і перспективи. Розвиток ветеринарної медицини Вінниччини, збільшення чисельності ветеринарних лікарів і розширення мережі ветеринарних установ на Вінниччині розпочалося лише наприкінці XIX ст., коли медичні лікарі були звільнені від виконання ветеринарних обов'язків. Саме в цей період з метою покращення ветеринарно-санітарного нагляду у губернії було заборонено подвірний забій худоби і організовано в повітових центрах та містечках централізовані бойні, де проводили передзабійний огляд худоби і ветеринарно-санітарний огляд продуктів забою тварин.

Створення великих ферм, концентрація поголів'я тварин сприяла виникненню і поширенню масових захворювань, що викликало необхідність запровадження нових посад ветеринарних лікарів, в тому числі лікарів-епізоотологів.

За організації ветеринарної служби Вінниччини у період становлення Української Народної Республіки, було чітко регламентовано ветеринарну діяльність, де законодавчим органом виступила ветеринарна рада, а виконавчим – ветеринарний департамент.

Перспективою подальших досліджень є поглиблене вивчення діяльності ветеринарних фахівців Вінниччини і встановлення їх впливу на розвиток ветеринарної медицини в Україні.

Список використаних джерел

1. Письмо Господину Киевскому городскому голове // Державний архів Київської області. – Ф. 1. Оп. 271. Д. № 394. – С. 6–10.
2. Машталер, С. Л. Літопис ветеринарної медицини Вінниччини / С. Л. Машталер. – Вінниця : Континент-ПРИМ, 2001. – 344 с.
3. Обзор подольской губернии за 1846 г. // Вінницький обласний державний архів. – 1897. – № 33. – С. 459.
4. Рудик, С. К. Історія становлення ветеринарної служби в Україні / С. К. Рудик. – К. : Бронт, 1995. – 31 с.
5. Твердження, ухвалені I Всеукраїнським ветеринарним з'їздом у Києві у листопаді 1917 року // Вісник ветеринарної медицини. – 1918. – Ч. 3. – С. 23–28.
6. Соціалістичне будівництво на Вінниччині 1921–1941 рр. – Одеса, 1987. – 223 с.

References

1. Pys'mo Hospodynu Kyevskomu horodskomu holove [Letter to Mr. Kiev City Head]. Derzhavnyy arkhiv Kyiv's'koyi oblasti, F. 1, Op.271, D. №394, 6–10. (In Russian)
2. Mashtaler, S. L. (2001). Litopys veterynarnoyi medytsyny Vinnychchyny [Chronicle of Veterinary Medicine of Vinnytsya Region]. Vinnytsya, Kontynent-PRYM, 344. (in Ukrainian)

3. Obzor podol'skoy hubernyy za 1846 h. [Review of the Podolsk province in 1846] (1897). Vinnyts'kyy oblasnyy derzhavnyy arkhiv, 33, 459. (In Russian)

4. Rudyk, S. K. (1995). Istoriya stanovlennya veterynarnoyi sluzhby v Ukrayini [History of the establishment of the veterinary service in Ukraine]. K., Bront, 31. (in Ukrainian)

5. Tverdzhennyya ukhvaleni I Vseukrayins'kym veterynarnym z'yizdom u Kyievi u lystopadi 1917 roku [Statement adopted by the All-Ukrainian Veterinary Congress in Kyiv in November 1917] (1918). Visnyk veterynarnoyi medytsyny, 3, 23–28. (in Ukrainian)

6. Sotsialistychne budivnytstvo na Vinnychchyni 1921–1941 rr. [Socialist construction in Vinnitsa 1921–1941] (1987). Odesa, 223. (in Ukrainian)

К ВОПРОСУ ОРГАНИЗАЦИИ ВЕТЕРИНАРНОЙ СЛУЖБЫ НА ВИННИЧЧИНЕ

М. М. Стегней

Аннотация. В конце XIX века в Винницкой губернии работало всего 14 ветеринарных врачей: два губернских – старший и младший, а также 12 уездных. Кроме них ветеринарным делом занимались 270 коновалов, которые относились к ремесленникам. В 1894 году количество ветеринарных врачей уменьшилось до 10, появляются должности ветеринарных фельдшеров в количестве 16 человек. Незначительное количество ветеринарного персонала не могло осуществлять полноценное ветеринарное обслуживание населения и ветеринарно-санитарный надзор в губернии. Хотя одним из приоритетов деятельности ветеринарных врачей губернии было улучшение ветеринарно-санитарного надзора, в связи с чем был запрещен подворный убой скота и организованы в уездных центрах и городах централизованные бойни.

18 ноября 1913 г. в городе Винница состоялось первое губернское ветеринарное совещание, в состав которого входили, в том числе, губернский ветеринарный инспектор и бактериолог губернского земства, на котором был решен вопрос деятельности уездных ветеринарных организаций и развитие земского ветеринарного дела в губернии.

В 1934 году Винницким областным исполнительным комитетом издан ряд постановлений об организации ветеринарного дела Винницкой области, которые регламентировали всестороннее развитие ветеринарной медицины в регионе.

Ключевые слова: Винницкая область, ветеринарная медицина, ветеринарный врач, ветеринарно-санитарная деятельность

IN QUESTION THE ORGANIZATION OF THE VETERINARY SERVICE IN VINNYTSA REGION

M. M. Stehney